

СПЕЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

УДК 37.013.82: 376.2

О. В. Ільїна

старший викладач кафедри ортопедагогіки та реабілітології
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

ОСОБИСТІСНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ-ОРТОПЕДАГОГІВ ЯК СКЛАДНИК ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО МАЙБУТНЬОЇ РОБОТИ ЗА ФАХОМ

У статті розглядаються актуальні, практичні аспекти проблеми формування психологічної готовності студентства факультетів корекційної освіти, зокрема ортопедагогів-реабілітологів, до роботи з дітьми з порушенням розвитком в спеціальних закладах та закладах з інклюзивною та інтегрованою формами навчання. Метою та завданням наукової роботи є представлення частини авторської методики та результатів формуючого експерименту після впровадження комплексної моделі формування психологічної готовності ортопедагогів-реабілітологів до роботи за фахом. У вправі «Тренінг успішної комунікації та вирішення конфліктів» автором системно було поєднано методи моделюючого та ситуаційного навчання в парадигмі підготовки фахівців спеціальної (корекційної) освіти, а результати формуючого експерименту, зокрема «Копінг-тест Лезаруса», підтвердили успішність проведеної додаткової психолого-педагогічної роботи зі студентством.

Ключові слова: спеціальна освіта, ортопедагогіка, діти з порушеннями функцій опорно-рухового апарату, «Тренінг успішної комунікації та вирішення конфліктів».

Постановка проблеми. Наукова проблема полягає в тому, що чинник психологічної готовності ортопедагогів-реабілітологів до цього часу не розглядався науковцями як важливий складник «входу» в професію.

Метою статті є представлення до розгляду частини спеціально розробленої та апробованої тренінгово-навчальної програми та результатів формуючого експерименту по шкалі «копінг-тест Лазаруса» зі студентами IV курсу факультетів спеціальної освіти.

Виклад основного матеріалу. Сучасний стан загальноосвітніх закладів України, які стають інтегрованими та доступними дітям з порушенням розвитком, вимагає підготовки досвідчених фахівців, які б мали універсальні знання як нормотипового психічного розвитку дитини, так і пошкодженого. Питанням підготовки корекційних педагогів в Україні та за її межами присвячені роботи вчених Р. Аслаєвої, Л. Лисуренко, С. Миронової, Н. Пахомової Є. Синьової, В. Синьова, В. Тарасун, О. Хохліної, М. Шеремет, А. Шевцова.

Левову долю серед дітей з пошкодженням розвитком (з особливими освітніми потребами) займають діти з порушеннями функцій опорно-рухового апарату, а саме – з дитячим церебральним паралічем. Як відомо, дитячий церебральний параліч – це складне коморбідне захворювання, що виникає на тлі пошкодження головного чи спинного мозку і крім рухових порушень може поєднуватись

з інтелектуальними, соматичними, психологічними та поведінковими відхиленнями [7].

На освітянському просторі спеціальної корекційної педагогіки вперше в Україні в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова у 2010 році було розпочато підготовку ортопедагогів- реабілітологів – майбутніх вчителів спеціальних та інклюзивних загальноосвітніх шкіл для дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату. Професором А.Г. Шевцовим та його командою однодумців-науковців була розроблена та науково обґрунтована програма з підготовки висококваліфікованих спеціалістів. Адже «саме компетентні вчителі, корекційні педагоги, психологи, соціальні педагоги живлять механізми спеціального супроводу особливих учнів» [6, с. 5]. Унікальні дисципліни, закладені в навчальні програми навчання, дають студентам – майбутнім фахівцям спеціальної або ж інклюзивної освіти – знання про природу захворювання дитячого церебрального паралічу, фізичні та емоційні можливості дітей цієї нозологічної групи, спеціальні методики навчання та виховання. Всі ці дисципліни забезпечують формування когнітивного блоку готовності студентства до майбутньої професійної діяльності. Але дотепер в наукових школах не піднімалось питання щодо психологічної підготовленості студентів корекційних факультетів, зокрема ортопедагогів-реабілітологів, до роботи з дітьми з вадами в розвитку. Але ж перша зустріч

з дитиною, яка має поєднані фізичні та інтелектуальні вади, є серйозною психотравмуючою ситуацією для молодого недосвідченого фахівця. Ця обставина надає **актуальності** вибраній нами темі дослідження – формування психологічної готовності ортопедагога-реабілітолога до професійної діяльності.

В процесі дослідження нами була висунута гіпотеза, що належна психологічна підготовленість майбутнього фахівця ортопедагога-реабілітолога може бути забезпечена за таких умов:

- належної теоретико-наукової підготовленості (навчання та засвоєння дисциплін психологічного спрямування);
- необхідної психологічної практики (робота з дітьми з порушеннями функцій опорно-рухового апарату у психологічній площині);
- спеціальної психологічно-тренінгової підготовки студентів;
- належної особистісної зрілості (загальна зрілість).

Проведене дослідження в рамках констатуючого експерименту підтвердило нашу гіпотезу про важливість удосконалення програм підготовки спеціальних педагогів, ортопедагогів-реабілітологів. Результати експерименту дозволили сформулювати ланку теоретичних висновків та розробити практичні рекомендації з формування психологічної підготовки майбутніх фахівців спеціальної (корекційної) та інклюзивної освіти [2].

Аналіз стану психологічної підготовки фахівців галузі спеціальної (корекційної) освіти виявив її недостатню розробленість в роботі з дітьми з порушеннями функцій опорно-рухового апарату та супутніми розладами. Переважно наукові роботи вчених були зосереджені на підготовці фахівців для роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями та раннім дитячим аутизмом, будуючись на модифікаціях та поєднаннях дисциплін професійного спрямування з додатковою тренінговою програмою для поліпшення професійних якостей майбутніх фахівців спеціальної освіти без урахування показників емоційного інтелекту та його найважливіших складників.

Про важливу роль формування медичних знань у процесі підготовки педагога-дефектолога було зазначено в дисертаційному дослідженні Л. Руденко [5]. Вчена обґрунтувала та довела важливість впровадження в навчальні плани саме дисциплін медичного спрямування та їх ґрунтового вивчення в підготовці бакалаврів корекційної освіти. Своєю чергою С. Миронова вивчила та проаналізувала складові частини підготовки корекційних педагогів у роботі з дітьми з вадами інтелекту, приділивши левову частку уваги поєднанню теоретичного та професійного досвіду під час проходження виробничих педагогічних практик в спеціальних закладах освіти [3]. Професійні аспекти підготовки

фахівців, які працюють в гуманітарній сфері, таких як соціальні працівники, відображені у дисертаційних дослідженнях О. Карпенко та О. Чуйко [7]. Наукові дослідники вказують на обов'язкове впровадження додаткової тренінгової програми в підготовку спеціалістів соціономічних професій. Саме тренінг формує та закріплює набуті навички та впевненість в діяльності. Важливо вказати на дисертаційне дослідження Н. Погорільської, яка в своїй науковій роботі вивчила та описала чинники та показники психологічної адаптованості матерів дітей юнацького віку з обмеженими можливостями. В контексті «мама – перший вчитель» ця робота набуває актуальності. Молода вчена, спостерігаючи та вивчаючи поведінку матерів, діти-інваліди яких вступили до вищого навчального закладу, з жалем зауважує, що гіперопіка та некритичність до вчинків юнаків та дівчат змушують батьків левову долю студентської роботи виконувати за них, тим самим поглиблюючи їхню несамостійність та провокуючи розквіт патохарактерологічних рис особистості. Застосувавши спеціально направлену психолого-педагогічну тренінгову роботу та індивідуальні консультації батьків дитячої групи, вчена значно підвищила показники рівня адаптованості [4].

Вивчаючи зарубіжний досвід, а саме підготовку фахівців спеціальної освіти в Канаді, важливо вказати на ґрунтовний підхід до питання надання компетентної консультативної допомоги вчителям загальноосвітніх шкіл інклюзивного типу. Міністерство освіти Канади розробило довідкове керівництво (К-12) – «Керівництво педагога зі сприяння психічному здоров'ю та добробуту учнів» – задля надання педагогам інформації про ранні ознаки проблем психічного здоров'я та наркоманії. Також керівництво пропонує стратегії, які можна використовувати в класі для підтримки учнів, а отже, у вчителів формуються необхідні психологічні компетенції щодо дітей з відхиленням розвитком [8; 9].

І хоча наукових досліджень з вищезгаданої проблематики на сучасному етапі виявилось чимало, все ж проблема психологічної підготовки ортопедагогів-реабілітологів, вчителів інклюзивних класів для дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату залишається актуальною.

Для розв'язання поставлених задач та досягнення мети використовувались теоретичні, емпіричні та статистичні методи.

З метою визначення основних факторів, що визначають психологічну зрілість молодого студента до професійної діяльності на етапі констатувального експерименту, були обрані наступні тести: 1) копінг-тест Лазаруса; 2) Опитувальник емоційного інтелекту «Емін» (Д.В. Люсін); 3) Діагностика рівня рефлексивності (Методика О.В. Карпова); 4) Методика «Педагогічні ситуації»;

5) Методика «Диференційований вимір тривожності» Ч.Д. Спілберга; 6) Методика «Діагностика самооцінки особистості студента» (модифікована О. Ільїною за методикою «Методика самооцінки особистості старшокласника»). За результатами експерименту було визначено наступні напрями формування психологічної готовності ортопедagogів-реабілітологів, дефектологів та майбутніх вчителів інклюзивних класів:

I. Когнітивний блок з його теоретико-підготовчим змістом (знання дисциплін психологічного спрямування);

II. Операційний блок (застосування знань, формування навичок і вмій, розуміння психологічних задач, професійних обов'язків, оперування засобами досягнення мети, здатність до прогнозування діяльності тощо).

III. Блок особистісної підготовки: 1) аксіологічний компонент особистісної готовності (формування у студента належної системи цінностей); 2) мотиваційно-вольовий компонент (формування мотиваційно-спонукальної сфери, рефлексивності та належних базових переконань); 3) компонент тренування й розвитку емоційного інтелекту (зокрема навчання розумінню та управлінню внутрішньоособистісного та міжособистісного емоційних станів); 4) адаптаційний компонент; 5) компонент професійної самоактуалізації та профілактики професійного вигорання.

Програма формувального експерименту тривала 3 роки.

В програму експерименту були залучені студенти II-III курсів дефектологічних факультетів м. Києва, м. Львова, м. Запоріжжя, м. Умані та контрольна група студентів-педагогів початкових класів загальноосвітніх шкіл м. Переяслав-Хмельницький та м. Вінниці. Усього – 168 осіб, 60 з яких склали ортопедagogи-реабілітологи 2013–2014; 2014–2015; 2015–2016 років навчання на денній формі II курсу навчання. У найбільш сприятливих умовах знаходились студенти м. Києва, підготовка яких в повному обсязі забезпечувалась вищезазначеними складниками. Студентам експериментальної групи дефектологічних факультетів м. Умані, м. Запоріжжя та м. Львова задля забезпечення формування когнітивного блоку з курсу формування психологічної готовності до роботи з дітьми з порушеннями опорно-рухового апарату читались вибіркові лекції, як-от: «Ортопсихологія»; «Вікова та педагогічна ортопсихологія»; «Нейропсихологічні методи реабілітації дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату». Студентам контрольної групи, які є вчителями інклюзивних класів м. Вінниці та м. Переяслав-Хмельницький, лекції не читались. Додаткова тренінгова програма з формування блоку особистісної готовності була впроваджена для всіх студентів, які брали участь в експерименті.

До уваги наукової аудиторії читачів хочемо представити частину авторської програми з формування блоку особистісної підготовки із загального курсу формування психологічної готовності ортопедagogів-реабілітологів та вчителів інклюзивних класів до роботи за фахом.

Вправа «Тренінг успішної комунікації та вирішення конфліктів» (Розроблена Ільїною О.В.).

Ціль:

- розвиток спостережливості, емпатійності, гнучкості мислення, креативності в учасників тренінгу;
- розвиток успішної комунікації між вчителем, корекційним педагогом та учнем.

Задачі:

- навчання техніці емоційного врегулювання;
- навчання техніці активного слухання;
- навчання техніці «Я – повідомлення»;
- навчання техніці «Розрізнення емоцій»;
- навчання техніці конструктивного ведення діалогу.

Час проведення складає 1,5 години.

Слухачі: студенти II-III курсів педагогічних вузів дефектологічних факультетів та вчителі-початківці інклюзивних класів.

Вступна частина: вільна розмова зі слухачами про важливість навички успішного вирішення конфліктів, ознайомлення з різним спектром емоцій людини та причинами, які їх генерують, – гнівом, тривогою, переляком, почуттям провини, соромом, сумом, заздощами, надією, любов'ю, подякою, ревнощами.

Тренер: Після вивчення природи виникнення емоцій та усвідомлення їх давайте навчимося простій вправі врегулювання особистого емоційного настрою.

Отже, перед тим, як зробити критичне зауваження, учню потрібно:

Перше правило: привести себе в спокійний, врівноважений, доброзичливий стан. Для цього рекомендуємо застосовувати техніку розслаблення м'язів у поєднанні з глибоким вдихом та видихом. Оскільки часу для вирішення ситуації небагато, найпростіше вдихати і видихати, уявляючи прямокутник. Вдих – ви піднімаєтесь вгору, глибокий видих – горизонтальна лінія. Вдих – рух вниз, видих – горизонтальна лінія. Рекомендуємо повторити цю вправу 3 рази. Зосередьте свою увагу на процесі дихання, спрямуйте свій «внутрішній погляд» на саму процедуру дихання.

Друге правило: не присвоювати собі емоційні проблеми учня, потрібно критикувати дію, а не особистість.

В своїх зверненнях до учня забираєте слова-надмірності, такі як *всі, завжди, тільки, вкотре*, та образи-порівняння.

Приклад неконструктивного зауваження 1.: *«Вкотре нагадую вам про пристойну поведінку на вулиці, ведете себе, як жеребіці на луці».*

Після редагування отримуємо: *«Нагадую вам про пристойну поведінку на вулиці».*

Надмірності і образи забрані і залишилась фраза, яка буде почута і сприйнята до уваги.

Приклад неконструктивного зауваження 2: *«Сергію, ти мене ніколи не чуєш, тобі вуха поза-кладало?».*

Після такої репліки вчителя можна чекати злостивого випадку з боку учня, і він буде правий, оскільки ображена його особистість.

Після редагування отримуємо: *«Сергію, ти мене не чуєш».*

Третєправило: замінюємо «Ти-висловлювання» на «Я-висловлювання».

Розглянемо попередній приклад: *«Сергію, ти мене не чуєш».*

Після редагування отримуємо: *«Сергію, мені прикро, що коли я пояснюю важливий матеріал, ти відволікаєшся. Від цього в мене виникає відчуття, що я не цікаво веду урок».*

Після такого редагування висловлювання велика вірогідність того, що учень замислиться над цим зауваженням і захоче виправитись.

Четверте правило: «Відкидаючи – пропонуй».

Замість: *«Сергію, мені прикро, що коли я пояснюю важливий матеріал, ти відволікаєшся...»*

Потрібно: *«Сергію, мені прикро, що коли я пояснюю важливий матеріал, ти відволікаєшся. Прошу уваги до кінця уроку, а перерва – цілком ваші 20 хвилин».*

Таким чином, зробивши критичне зауваження, ви застосували «Я-повідомлення» і запропонували те, чим би співрозмовник був задоволений. Дитині набагато приємніше отримати готову інструкцію, ніж замислюватись над альтернативою. Тим більше під час уроку.

П'яте правило: «Плюс – стимуляція самонавчання на взяття відповідальності за скоєне – пропозиція з покращення – плюс».

Приклад неконструктивного зауваження вчителя: *«Максим, твоя поведінка нестерпна. Ти втратив мою довіру і не поїдеш з класом на екскурсію до Львова».*

Після редагування: *«Максime, останнім часом ти був чемним хлопцем. Я з радістю спостерігала, як ти допоміг Антону скласти конструктор, а вчитель фізкультури хвалив тебе за роботу на уроках. Поясни мені сьогоднішню твою поведінку, чим вона викликана. Як ти думаєш, вона приємна учням класу, і як ми можемо виправити ситуацію? Попереду поїздка до Львова, умови поїздки всім відомі».*

В першому прикладі вчитель застосував слова-надмірності, і його категоричний тон не сприяє вирішенню гострої ситуації зі зміни поведінки учня. Скоріше за все, співрозмовник обізлиться на вчителя, що призведе до поглиблення конфлікту. Запропонований нами варі-

ант відповіді, на нашу думку, сприяє вирішенню конфлікту.

Шосте правило: «Як правильно робити критичне зауваження учню, який точно буде чинити опір?».

1. Застосовувати «Я»-висловлювання.

2. Зрозуміти відношення дитини до події: що сталася, що думає, як відноситься.

3. Вміти в бесіді «витримувати паузу». Пауза допомагає дитині розібратися в своїх переживаннях та водночас зрозуміти та відчути, що ви поруч. Зрозуміти, що дитина не готова чути вашу репліку можна з його зовнішнього вигляду. Якщо його очі дивляться не на вас, а у бік, «всередину», або вдалечинь, то продовжуйте мовчати: в цей час у дитини проходить важлива внутрішня робота.

4. У вашій відповіді корисно повторити те, що як ви зрозуміли, сталось з дитиною, а потім вказати на відчуття дитини.

Учень: – *Не буду більше дружити з Максимом.*

Вчитель: – *Ти на нього образився.* (Правильна відповідь).

Неправильна репліка вчителя: – *Що трапилось сьогодні, ти що на нього образився?*

Перша фраза вчителя більш влучна, оскільки вказує на те, що вчитель налаштувався на «емоційну хвилю» учня, що він чує та приймає його образи. У другому ж випадку дитина подумає, що вчитель цікавиться тільки «фактами» і допитується них. Ображена та войовничо налаштована дитина відповідь – *«Нічого не трапилось».*

5. Застосовувати самокритику відносно себе.

Вчителю інколи потрібно навіть придумати подібний випадок з особистого життя чи з практичної діяльності, щоб дитина знала, що ви її «приймаєте і такою», а не дивитесь зверхньо.

6. Спонукає до самокритики учня. Що він думає по себе, про свою поведінку, як себе оцінює.

7. Давати позитивні і конкретні пропозиції з покращення та зміни того, що відбувається.

8. Завершувати діалог позитивним підкріпленням.

Варіант А: самооцінка учня дуже низька, песимістичний настрій, байдужість. Під час слухання важливо не перебивати, дати можливість усвідомити свої слова, почути їх самому. Після пояснень учня можна сказати таку фразу: *«Андрію, ти зараз розсерджений, я розумію тебе. Жаль, що маючи неймовірні таланти художника (поета, організатора...), ми разом з класом не в повній мірі ними насолоджуємось. Я бачу, що багато дітей з класу хотіли б з тобою товаришувати, але їх щось зупиняє. Якщо ти захочеш, ми разом з тобою подумаємо, як змінити ситуацію, а поки що пропоную тобі завтра очолити похід до театру».*

Варіант В: присутня бравада, учень «захоплюється» своєю поведінкою, не вважає її поганою.

Приклад відповіді вчителя: *«Максима, я може і не в повній мірі погоджуюсь з тобою, але все перевіряється на практиці. Пропоную тобі взяти на себе підготовку класу до змагань з шахів, які відбудуться через місяць. Встанови, будь ласка, розклад тренувань на тиждень. Впевнена, що ніхто краще за тебе цього не зробить».*

Сьоме правило: не вимагайте від дитини неможливого або важко виконуваного. Замість цього подивіться, що ви можете змінити в оточуючому просторі.

Завдання на самостійне опрацювання з подальшим обговоренням.

Перше завдання:

А) Прочитавши ситуацію в лівій колонці таблиці, справа напишіть, які, на вашу думку, почуття переживає дитина. Запишіть їх.

Б) Запишіть у третій колонці вашу відповідь дитині, вказавши на почуття, які вона відчуває.

Ситуація та слова дитини – Почуття дитини – Відповідь вчителя.

1. (Зразок) *«Сьогодні, коли я заходила до класу, Максим вибив у мене рюкзак, і з нього все висипалося».* – Засмученість, образа, злість. Правильне реагування вчителя – *«Ти дуже засмутилась і образилась, можливо, навіть, і розізлилась».*

2. (Антон дуже тягнув руку на відповідь, але пролунав дзвоник на перерву): *«Ну от, – як завжди...»*

3. (Марійка впускає з рук канапку, та падає на брудну підлогу): *«Ой!!! Моя канапочка!»*

4. (Двоє учнів почали штурхатись): Сашко: *«Завтра я теж тобі підкладу кнопку, от побачиш!!!»*

5. (Учень – вчителю): *«Ви завжди його захищайте!!!»*

6. (Учень отримав зошит після перевірки вчителя): *«Лише за три помарочки вісім?»*

7. (Учениця – вчителю на уроці математики): – *«Я не зрозуміла...»* Інший учень: – *«Тому, що ти тупа!!!»* – сміх дітей.

8. (Одна учениця – іншій): *«А я краще за тебе написала диктант!»*

9. (Учень зізнається вчителю): *«Зі мною не дружить Владислав, – я скинув його речі зі столу на підлогу».*

Друге завдання: Замініть вислови вчителя на конструктивні.

Вчитель: *«Артем, ти як клоун, завжди заважаєш на уроках».*

Вчитель: *«Владислав, через твою нахабну поведінку в театр з класом ти не підеш».*

Вчитель: *«Маринко, тобі хіба сумно на математиці, що ти малювати почала?»*

Результати дослідження. За результатами експерименту з формування психологічної готовності до фахової діяльності у ортопедagogів-реабілітологів та вчителів інклюзивних класів

був проведений локус-контроль основних показників психологічної адаптованості та готовності. Під час формувального експерименту група констатувального експерименту ділилась на підгрупи (експериментальна та контрольна) з різними рівнями підготовки. 30-ти особам ортопедagogів-реабілітологів програма підготовки була застосована в повній мірі, включаючи III блоки психологічної готовності та 54 особи (спеціальні педагогі та вчителі загальноосвітніх шкіл) пройшли курс формування психологічної готовності, що включав спрощений когнітивний блок у вигляді вибіркового лекцій та блок особистісної підготовки в повному обсязі. Контрольна група вивчала дисципліни в рамках свого навчального плану без додаткових психолого-педагогічних впливів.

Для визначення якісних особистісних змін у студентів, які були залучені до експерименту з формування психологічної готовності до фахової діяльності, був обраний «Копінг-тест Лезаруса», який вказує на те, які саме захисні механізми застосовують студенти під час роботи з «особливими» дітьми. Студентам пропонувалось дати відповіді на 50 тверджень, які стосуються поведінки у складній життєвій ситуації. Випробувані повинні були оцінити, як часто дані варіанти поведінки проявлялись у них. Обробка відбувалась шляхом підрахування балів з кожної субшкали: ніколи – 0 балів; рідко – 1 бал; іноді – 2 бали; часто – 3 бали. Обчислення велось за формулою $X = (\text{сума балів} / \text{max бал}) * 100$.

Опис субшкал:

1. Конфронтаційний копінг. Агресивні зусилля щодо зміни ситуації. Припускає певний ступінь ворожості і готовності до ризику.

2. Дистанціювання. Когнітивні зусилля відокремлюються від ситуації і зменшують її значимість.

3. Самоконтроль. Зусилля з регулювання своїх почуттів і дій.

4. Пошук соціальної підтримки. Зусилля в пошуку інформаційної, дієвої та емоційної підтримки.

5. Прийняття відповідальності. Визнання своєї ролі в проблемі з супутньою темою та спроби її вирішення.

6. Втеча-унікнення. Уявне прагнення і поведінкові зусилля, спрямовані до втечі чи уникнення проблеми.

7. Планування вирішення проблеми. Довільні проблемно-фокусовані зусилля щодо зміни ситуації, що включають аналітичний підхід до проблеми.

8. Позитивна переоцінка. Зусилля зі створення позитивного значення з фокусуванням на значимості власної персони. Включає також релігійний вимір.

Результати тесту.

Копінг-тест Лезаруса
Результати обстеження. Експериментальна група

Напружені копінги		Київ (ортопедагогі- реабілітологи)	Львів (корекц. педагоги)	Запоріжжя (корекц. педагоги)	Умань (корекц. педагоги)	Переяслав- Хмельницький (учителя загальноосвітніх. шкіл)
Дистанціювання	К	54%	42%	45%	48%	67%
	Ф	25%	23%	20%	24%	54%
Самоконтроль	К	85%	64%	68%	62%	65%
	Ф	92%	75%	76%	74%	78%
Пошук соціальної підтримки	К	86%	72%	76%	72%	85%
	Ф	91%	78%	83%	79%	92%
Втеча –уникнення	К	73%	65%	68%	60%	65%
	Ф	38%	30%	32%	30%	54%
Позитивна переоцінка	К	85%	81%	78%	78%	85%
	Ф	61%	62%	59%	57%	67%
Планування вирішення проблем	К	-	-	-	-	-
	Ф	92%	85%	73%	71%	81%

Копінг – тест Лезаруса
Результати обстеження. Контрольна група

Напружені копінги		Київ (ортопедагогі- реабілітологи)	Львів (корекц. педагоги)	Запоріжжя (корекц. педагоги)	Умань (корекц. педагоги)	Переяслав- Хмельницький (учителя загальноосв.шкіл)
Дистанціювання	К	54%	42%	45%	48%	67%
	Ф	37%	30%	30%	28%	65%
Самоконтроль	К	85%	64%	68%	62%	65%
	Ф	90%	65%	69%	64%	67%
Пошук соціальної підтримки	К	86%	72%	76%	72%	85%
	Ф	95%	86%	91%	85%	98%
Втеча –уникнення	К	73%	65%	68%	60%	65%
	Ф	44%	42%	47%	42%	54%
Позитивна переоцінка	К	85%	81%	78%	78%	85%
	Ф	82%	78%	75%	74%	84%
Планування вирішення проблем	К	-	-	-	-	-
	Ф	46%	45%	41%	37%	52%

Проаналізувавши отримані дані на етапі констатувального експерименту(К), можна зробити висновки, що молоді люди, студенти II курсу, які прийшли в професію «корекційний педагог», ще не в достатній мірі психологічно зрілі для роботи з дітьми з вадами в розвитку. З власних копінг-стратегій вони найчастіше використовують «пошук соціальної підтримки», оскільки не впевнені в своїй силі, і підтримка викладача їм дуже необхідна. Під час зустрічі з непередбачуваними ситуаціями фахівці-початківці вдаються до психологічного захисту «втеча-уникнення» і прикладають зусилля до самоконтролю, водночас переоцінюючи власну значимість.

Результати формувального експерименту (Ф) вказали на значні особистісні зміни в експериментальній групі порівняно із контрольною. Показники шкали «втеча-уникнення» зменшилась на 55% в експериментальній групі і на 30%

в контрольній. «Позитивна переоцінка» зменшилась на 20% в експериментальній групі та залишилась майже незмінною в контрольній. Показник «Пошук соціальної підтримки» збільшився на 7–10% в обох групах. Але найцінніше надбання – це поява нового новоутворення шкали «Планування вирішення проблем» в обох групах. Але все ж таки в експериментальній групі цифра досягає 72–92%, а в контрольній – лише 37–52%.

Висновки. Отже, провівши наукове дослідження з проблеми формування психологічної готовності ортопедагогів-реабілітологів, підтверджуємо нашу гіпотезу про те, що належна професійна підготовка ортопедагога (корекційного педагога) може бути забезпечена за умов комплексного психолого-педагогічного підходу в навчанні з застосуванням спеціально розроблених тренінгових вправ.

Література:

1. Ільїна О.В. До питання про психологічну готовність майбутніх педагогів до фахової діяльності. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського університету імені Івана Огієнка / за ред. О.В. Гаврилова, В.І.Співака. Вип.ХХІ в двох частинах, частина 2. Серія: соціально-педагогічна. Кам'янець-Подільський: «П.П.Медобори-2006», 2012. С. 68–78.
2. Ільїна О.В. Діагностика рівнів педагогічних здібностей та рефлексивності у студентів-корекційних педагогів та студентів-вчителів загальноосвітніх шкіл. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія: зб. наук. праць; відп. ред. В.М. Синьов. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. Вип. 31. С. 156–163
3. Миронова С.П. Теоретико-методичні основи підготовки майбутніх учителів до корекційної роботи в освітніх закладах для дітей з вадами інтелекту: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. педаг.наук / С.П. Миронова К., 2007. 36 с.
4. Погорільська Н.І. Чинники та показники психологічної адаптованості матерів дітей юнацького віку з обмеженими можливостями: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук. К., 2007. 20 с.
5. Руденко Л.М. Формування системи медичних знань у процесі підготовки педагога-дефектолога до корекційної роботи в закладах спеціальної освіти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. К., 2005. 20 с.
6. Шевцов А.Г. Романенко О.В., Ханзерук Л.О., Чеботарьова О.В. Дитина з порушеннями опорно-рухового апарату в загальноосвітньому просторі. Методичний посібник. К. Слово, 2014. 195 с.
7. Чуйко О.В. Особистісне становлення суб'єктів професійної діяльності у соціономічних професіях. К.: АДЕФ-Україна, 2013. 280с.
8. Psychological Problems of Cerebral Palsy Text.: a Symposium of the American Psychological Association & The National Society for Crippled Children and Adults. Illinois, 1996. 112 p.
9. URL: <https://www.bournemouth.gov.uk/childreducation/LocalOffer/LocalOfferDocs/Mental-health-and-behaviour--Information-and-tools-for-schools.pdf>
10. URL: <https://www.hrw.org/report/2018/03/22/i-would-go-school/barriers-education-children-disabilities-lebanon>

Ильина О. В. Личностная подготовка студентов-ортопедогов как составляющая психологической готовности к будущей работе по специальности

В статье рассматриваются актуальные, практические аспекты проблемы формирования психологической готовности студенчества факультетов коррекционного образования, а прежде всего - ортопедогов-реабилитологов, к работе с детьми с нарушенным развитием в специальных учреждениях и заведениях с инклюзивной и интегрированной формами обучения. Целью и задачей научной работы является представление части авторской методики и результатов формирующего эксперимента после внедрения комплексной модели формирования психологической подготовки ортопедогов-реабилитологов к работе по специальности. В упражнении «Тренинг успешной коммуникации и разрешение конфликтов» автором системно были объединены методы моделирующего и ситуационного обучения в парадигме подготовки специалистов специального (коррекционного) образования, а результаты формирующего эксперимента, а именно «Копинг-тест Лезаруса», подтвердили успешность проведенной дополнительной психолого-педагогической работы со студенчеством.

Ключевые слова: специальное образование, ортопедогов, дети с нарушениями функций опорно-двигательного аппарата, «Тренинг успешной коммуникации и разрешение конфликтов».

Ilna O. V. Personal training of orthopedagogue students as a component of psychological readiness for future work in specialty

The article deals with the actual, practical aspects of the problem of forming the psychological readiness of the students of special education faculties and orthopedagogue-rehabilitologist, to work with children with disrupted development in specialized institutions and institutions with inclusive and integrated forms of training. The purpose and tasks of scientific work is the presentation of part of the author's methodology and the results of the forming experiment after the introduction of a comprehensive model for the formation of the psychological readiness of orthopedagogues-rehabilitants to work in the specialty. In the exercise «Training of successful communication and conflict resolution», the author systematically combined methods of simulation and situational training in the paradigm of special education specialists training, and the results of the formative experiment, namely «Copy Test of Lezarus», confirmed the success of the additional psychological and pedagogical work with student.

Key words: special education, orthopedagogue, children with motor disorders, «Training of successful communication and conflict resolution».